

human existence, embodying the conscious will. This situation means that the human will fully manifests itself in the fact that man does not consciously focus on the repressive circumstances of life, which dictate the need to perform certain social actions. On the contrary, such circumstances are perceived, comprehended, morally evaluated and transformed into internal motives of human life. **Discussion** deals with the historical context of the formation of the category of freedom in the classical philosophical tradition, which is actually represented by a conceptual understanding of free will. Freedom within the philosophy of power, defines the latter as the possibility of external goal-setting of another subject - these ideas are presented in the works of such philosophers of different historical periods as M. Weber, T. Hobbes, K. Marx, T. Parsons, B. Spinoza and etc. Particular attention is drawn to R. Niebuhr's theory of "irony of history", which demonstrates the idea of reducing freedom to freedom restrictions from "necessity". The modern interpretation of the concept of human freedom very often has the character of an intellectual discussion due to the positioning of freedom through such duality as "autonomy and freedom", "freedom and equality", "freedom and human rights" and so on. Such approaches are represented in the works of such leading philosophers of the world as K.-O. Apel, D. Bell, I. Berlin, J. Habermas, M. Heidegger, N. Luhmann, P. Reeker, J. Rawls, A. Hayek, E. Fromm, and many others. **Conclusion** indicates that the result of our research on the realization of the ideal of freedom in the realities of modern democratic society is the theoretical design of the following basic approaches: firstly, the existential interpretation of freedom is recognized, secondly, the communicative preconditions for the existence of freedom in society are presented, i.e. it can be achieved in real life in contrast to the phenomenon of freedom. Such modern communicative conditions can be autonomous social-communicative institutions, liberal-democratic state regulation and the existence of civil society with broad legal powers and established rules of responsibility for all members of society.

Key words: ideal of freedom, democratic society, civil society, philosophy of power, human existence, communication, democratic values, freedom of will.

УДК 101.12.13

Л. Г. Конотоп

ФЕНОМЕН САМОАКТУАЛІЗАЦІЇ «Я»: ОСОБЛИВОСТІ ІНТЕРПРЕТАЦІЙ

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Анотація. У статті досліджуються особливості феномену самоактуалізації «Я», його сутнісні характеристики та головні варіанти філософських інтерпретацій. Актуальність цієї проблеми безпосередньо пов'язана з кризовими явищами в багатьох сферах функціонування сучасних соціумів, які нівелюють особистість як таку. Особливо важливим у сучасності постає питання щодо розгортання всіх сутнісних сил людини, реалізації таких її життєвих потенціалів, як «добро», «любов», «гідність», «совість» та ін. Аналізуються класичні праці, до яких віднесено філософсько-психологічні дослідження екзистенціального і гуманістичного плану – Л. Бінсвангера, А. Маслоу, Р. Мейя, К. Роджерса, В. Франкла, Е. Фромма та ін. Йдеться про те, що самоідентифікація, самореалізація людини розпочинається зі ставлення до власного «Я». Людина, яка не поважає і не любить саму себе, не може поважати і любити інших людей. Особлива увага приділяється теорії відомого американського дослідника Дж. Де Во, який розкриває «механізми» того процесу, як «Я» водночас включається в культуру і в соціально-ієрархічну структуру сучасного соціуму. Дж. Де Во визначає поняття «етнічності» як ототожнення людиною самої себе з певною культурною традицією. При цьому дослідник доповнює це поняття іншим поняттям – «етнічної групи», яка й зберігає етнокультурну своєрідність. Людина виступає як духовна істота, яка постійно змінює власні смисли, і в цій зміні смислів актуалізуються всі характеристики конкретного соціуму – економічні, політичні, соціальні, культурні та ін.

Ключові слова: самореалізація, самоідентифікація, самоактуалізація, соціум, культура, традиції, людина, особистість, смисли, ставлення, усвідомлення, спільнота, спільність, духовність, свідомість.

Вступ

Сьогоднішня Україна демонструє кризові явища у різних сферах – в економічній, політичній, соціальній, науковій, культурній та ін. Відбувається процес нівелювання особистісної автентичності, яка є невіддільною для існуючих в Україні соціально-економічних і політичних систем у зв'язку з тим, що проявляється особистісна автентичність у формі критичної установки до умов виживання, а не життя, умов, які постійно погіршуються. З іншого боку, безконтрольність у відношенні до головних сфер соціокультурного простору, повна відсутність цільових установок до сфери формування соціально-значущих особистісних якостей і призводять до поступового знищення фундаменту буття людини, оптимальності людини як події не тільки в умовах конкретної культури, конкретного соціуму, але й у міжкультурній взаємодії. Сьогодні важко розмірковувати й над міжкультурною взаємодією, коли кожна країна, фактично, «долає» глобалізаційні компоненти на тлі загальної економічної кризи і пандемії коронавірусу. Україна як держава втрачає власну суб'єктність, соціальність, а загалом –

системність. Сьогодні існує нагальна необхідність розробки багатоваріативності ефективного подолання цих суперечностей. Людина «вписана» в соціум, вона не може жити поза ним, її власна суб'єктивність потребує інтерсуб'єктивності (Ю. Габермас), постійної комунікації між членами української спільноти.

Мета дослідження

Розмаїття життя соціуму, процеси чисельних втрат у сьогоденні актуалізують питання щодо соціокультурних основ самореалізації особистості в умовах принципової трансформації головних особливостей світової спільноти у XXI столітті. Йдеться про необхідність її всебічної, міждисциплінарної, цілісної, інтегральної філософсько-антропологічної рефлексії. Осмислення проблеми самоідентифікації, самореалізації людини постає актуальним в аспекті соціальних, релігійних, культурологічних, біологічних і особистісних факторів життя й розвитку людини. Системний підхід до проблеми людини та її майбутнього передбачає звернення до аналізу

сутності й існування, розвитку творчих здібностей та розгортання змісту її духовності.

Методологія дослідження

Самореалізація особистості як проблема філософсько-релігієзнавчого аналізу та дослідження постає як проблема тільки на початку ХХ століття. Існують класичні праці, до яких слід віднести філософсько-психологічні дослідження екзистенціального і гуманістичного плану – Л. Бінсвангера, А. Маслоу, Р. Мей, К. Роджерса, В. Франкла, Е. Фромма та ін. Так, наприклад, відомий швейцарський дослідник Л. Бінсвангер (Бінсвангер, 1999) обґрунтував ідею «Dasein-аналізу» як науки суто емпіричної, яка передбачає антропологічний підхід до конкретної й кожної особистості. Відомий американський психолог і психотерапевт дослідник Дж. Бьюдженталь (Bugental, 1999) висвітлює п'ять головних положень гуманістичного підходу – людина є цілісною істотою, її буття розвивається у контексті людських відносин, людина самоусвідомлює та самоідентифікує себе, має власний вибір і здійснює його впродовж життя, людина є істотою інтенціональною. Німецький і американський психіатр К. Гольдштейн (Goldstein, 2002) наголошує, що буття людини є спрямованим на реалізацію індивідуальних здібностей. Саме він сформулював поняття «самоактуалізації», яке було розвинуто в його холистичній теорії мотивації і концепції особистості, яка самоактуалізується, іншим дослідником – американським ученим А. Маслоу (Маслоу, 2017: 6). Інший американський дослідник Р. Мей (Мей, 2004) не тільки проаналізував головні філософсько-антропологічні аспекти екзистенції людини – любов і ненависть, добро і зло, відповідальність і долю, провину і каяття, творчість і свободу, але й активно відстоював положення про те, що людина є творцем власної долі, про необхідність її постійного втручання в існуючий порядок у світі.

Відомий американський психолог К. Роджерс (Роджерс, 1994: 11) розробив поняття «Я-концепції» як інтегрального механізму саморегуляції особистості, того механізму, який спрямовує людину до зрілості, креативності, незалежності й соціальної відповідальності. Німецький філософ Е. Фромм (Фромм, 1998) обґрунтував соціокультурні фактори самореалізації людини, довів, що людська «природа» – це продукт культури. Французький філософ Ж.-П. Сартр (Сартр, 2000) увів поняття «екзистенціального вибору», «екзистенціального рішення», що безпосередньо є пов'язаними із самореалізацією особистості, яка відбувається в умовах абсолютної свободи і власної відповідальності за вчинки. Видатний австрійський психіатр В. Франкл (Франкл, 1990) розробив поняття «екзистенціального вакууму» і довів, що головною рушійною силою самореалізації особистості є подолання такого вакууму завдяки пошуку унікального смислу життя кожної людини.

Результати

Проблема людини, її самореалізації та самоідентифікації у сьогоденні постає складною, науково невичерпаною та практичною проблемою. Нескінченні міфи і легенди, філософські системи і релігійні вчення, утопії й антиутопії створені

людством у пошуках відповіді на питання – як пізнати себе, своє завдання у світі, власну долю. Людина є вінцем творіння, найвищою істотою у світі. На основі розгляду багатьох даних філософія, психологія, релігієзнавство, медицина та ін. науки надають певні інтерпретації сутності людини, досліджують її ставлення до себе, до інших людей, до навколишнього середовища. Людина виступає основою розвитку матеріальної й духовної культури на Землі, є біосоціальною істотою; вона генетично пов'язана з іншими формами життя, але виділилася із них завдяки знаряддям праці, які вона виробляла і виробляє. Розвиток і функціонування соціуму забезпечують різноманітні види діяльності людини, і серед них – соціальний, головною відмінністю якого є дії не тільки з речовими і предметними утвореннями, але й дії з ідеальними сутностями, символічними, перетвореними формами. І якщо цивілізація – це суто зовнішній план буття людини, тобто йдеться про людину в світі, то культура є висвітленням способу життя людей, ментальністю конкретних народів, їхнім світосприйняттям у міфах, легендах, системах релігійних вірувань і ціннісних орієнтацій. Іншими словами, йдеться про світ у людині, можливості переведення нею зовнішніх впливів, смислів, значень і знаків у суто внутрішній план. Безперечно, в єдиному процесі становлення ментальності й релігійності відіграють релігійні вірування різного рівня – анімїзм, тотемїзм, магія, езотерика, політеїзм, монотеїзм та ін..

Слід звернути увагу на те, що в США впродовж тривалого часу існувала теорія так зв. «плавильного тиглю». Вважалося, що в США емігранти з різних країн світу «переплавляються» в єдину етнополітичну спільноту, зі стандартизованою культурою, з єдиною системою ціннісних орієнтацій. Це підтверджується особливостями мови – американський варіант англійської мови, моделі повсякденної поведінки, особливості будинків, їжі й т. п. Також була розроблена епічна історія Америки, яка є ідеалізованою, достатньо романтичною оповіддю про часи підкорення Дикого Заходу, в центрі якої – образ справедливого захисника, ковбоя, сміливого і гідного своєї країни. Взагалі, й сучасне мистецтво Америки – це створення «американської мрії», ідеального соціуму «рівних можливостей». Але останні політичні події ще раз доводять, що не існує як такої єдності в сучасному американському суспільстві, подій, тригером для яких було вбивство афроамериканця, подій, які, фактично, розвели американців «по різні боки барикад».

Утворенню спільних особливостей поведінки, мотивації вчинків, психологічних характеристик сприяє достатньо тривале спільне проживання в межах єдиного соціального організму таких груп людей, які були приналежними до різних культур. Аналогічні процеси відбувалися й у Радянському Союзі, а також у сучасності, перед пандемією коронавірусу подібні спроби здійснювалися й у межах європейської спільноти. В сьогоденні ми бачимо, як «закриваються» різні європейські культури, як самоїзолюються США по усіх параметрах і, переважно, – в економічному плані. Безперечно, не слід протиставляти дві тенденції, які існують у сучасному світі, – прагнення до інтеграції,

створення метакультурних спільностей і прагнення до диференціації, до збереження соціумів у їхніх національно-особливих формах. Підтвердженням такого підходу є й дослідження американського соціуму з точки зору етнічної ідентичності. Йдеться про те, що переселенці – європейські, латиноамериканські, єврейські та ін. – зберегли мову, релігійні вірування, своєрідний спосіб життя. Від генерації до генерації передаються і мови, і епічна спадщина власного народу, і його історія. Тобто не можна говорити, що індивідуальність активно вписується в певний єдиний «індустріальний» знаменник.

Одним із дослідників, який присвятив свою працю «Етнічний плюралізм: конфлікт і адаптація», був американський дослідник Дж. Де Во (De Vos, 1982). Його головною ідеєю було прагнення розкрити, як індивід, «я» водночас включається в культуру і в соціально-ієрархічну структуру сучасного соціуму. Дж. Де Во визначає поняття «етнічності» як ототожнення себе з певною культурною традицією. При цьому дослідник доповнює це поняття іншим поняттям – «етнічної групи», яка й зберігає етнокультурну своєрідність. На його думку, етнічна група – це спільність людей, які наслідують традиції, що не є актуальними для інших людей, з якими вони комунікують. Традиції – це, наголошує автор, релігійні вірування, обряди, ритуали, мова, почуття історичної спадщини власного народу. Головною ознакою етнічності американський дослідник вважає спадкоємність, пов'язаність «я» з минулим свого народу – це почуття, яке й є суттєвою частиною самовизначення людини (De Vos, 1982: 389). Особливу увагу Дж. Де Во приділяє безперервній культурній історії, тому що без усвідомлення минулого свого народу, об'єктивного ставлення до цього минулого сучасність постає неможливою, не має сенсу як такого. Дослідник прагне репрезентувати людину як суто культурне породження у світі, яке постійно змінюється. В цьому процесі самореалізації «я» як носія конкретної культури важливою складовою є, по-перше, емоційне забарвлення почуття приналежності до культури свого народу, а по-друге, пошуки смислу власного життя. «Я» набуває змісту в процесі ідентифікації людини з певними різновидами діяльності, співвіднесенні з уявленнями про минуле і моделями майбутнього. Етнічність, на думку Дж. Де Во, виступає однією з найважливіших форм соціальної ідентичності. Людина, наголошує американський дослідник, досягає реального й ідеального смислів «я» тільки в групі, незважаючи на часткову втрату індивідуальної свободи. Взагалі, модель «я» є віддзеркаленням безперервності культурного процесу, єдності минулого і майбутнього. «Я» є стрижнем особистості й є орієнтованим на сучасність – як громадянин певної країни, член етнополітичної спільності, «я» має економічний статус і входить до конкретної професійної групи. Орієнтація «я» на майбутнє – це уявлення, в світській або релігійній формі, про реалізацію власних прагнень. Орієнтація на минуле є однією з форм етнічної ідентичності.

Така «тріада» надає можливості для аналізу не тільки індивідуальності, але й певних релігій, культур,

соціумів загалом. Всіляку релігію, культуру, соціум можна проаналізувати під кутом зору структурного «я» у світлі взаємодії приналежності до минулої етнічності, сучасного статусу і майбутнього ідеалізованого уявлення про суспільство (De Vos, 1982). Загалом не тільки Дж. Де Во, але й великі гуманісти ХХ ст. Е. Фромм і А. Маслоу вважають, що любов до рідного краю, до свого народу є фундаментальною і глибинною потребою людини, ознакою її духовності. Людина є «вписаною» в буття і від її ставлення до цього буття залежить її майбутнє. Слід погодитися з положенням відомого дослідника Д. Пивоварова, яке він висвітлює у праці «Філософія релігії»: «Духовність людини є її постійне прагнення до повноти буття, абсолюту, безмежного, до надчуттєвих першоджерел і вершин космосу і соціуму. Духовність – це процес подолання обмеженості власного індивідуального буття завдяки: а) актуалізації вроджених духовних здібностей; б) вдосконалення того духовного досвіду, що набувається; в) відкритість іншим людям і Богові. Відповідно до цих векторів духовності релігія має індивідуальну, соціальну і космічну грані, які щільно пов'язані одна з одною. Гармонія між зазначеними гранями духовного зв'язку досягається рідко. Залежно від того, яка з граней набуває першорядної цінності, релігії можна умовно розподілити на егоцентричні, соціоцентричні й космоцентричні» (Пивоваров, 2006: 17). Дійсно, існує і самооберненість на власне «я» в релігії; і спрямованість релігії на соціальні реалії, на подолання певних перешкод у соціуму; і «відкритість» Всесвіту як такому (Дротянко, 2007). Релігійність у такому плані й є виявом дійсного ставлення вірян до соціальних проблем і соціальних конфліктів.

Обговорення

Філософія виконує інтегративну, методологічну, ціннісно-регулятивну, аксіологічну функції в сучасній науці, перш за все, досліджує сутність людини, загальні закономірності її становлення і розвитку, її цілі та ідеали, шляхи їхнього досягнення. Тобто філософія виступає як «інтегратор» знання про людину. Саме філософія співвідносить ці знання із соціальними цілями, перспективами історичного руху людства, що набуває особливого значення в складних умовах сучасності. Все більшого значення набуває в сучасному світі ціннісно-регулятивна, аксіологічна функції філософії, яка співвідносить мету і шляхи пізнання, особливості діяльності людини з гуманістичними ідеалами.

Закономірним є те, що в кінці минулого століття особливо актуальною постала теорія інтеракціонізму. У цій теорії (Дж. Г. Мід) головним постає «я», яке усвідомлюється як об'єкт аналізу особистості. Зміст «я» складається з постійних соціальних взаємодій на різних рівнях. Ці комунікації відбуваються й на рівні дитячих колективів, на рівні родини, в професійному колективі та ін. У такий спосіб, зміст «я» є пов'язаним із реалізацією різноманітних взаємодій (інтеракцій), в яких кожне «я» виконує свою функцію (відіграє певну роль). Зміст низки взаємодій має суто символічне навантаження, смисл якого щільно пов'язаний із культурними традиціями. Людина починається як духовна істота, коли вона виявляє ставлення до самої себе, коли вона відтворює та засвоює ставлення до

власної суб'єктивності. Іншими словами, коли людина не любить саму себе, вона не має можливості любити інших людей, коли не поважає власне «я», не має можливості поважати й інших.

Висновки

Філософія розкриває можливості людини для її власної самореалізації в соціумі, для актуалізації всіх її сутнісних сил. На жаль, сучасний український соціум не використовує ті філософські положення, які є вкрай необхідними не тільки для єдності українського народу, для розвитку його потенціалу, але й для становлення кожної людини, для виховання і формування зрілої української нації. Людство вступило в принципово нову фазу свого історичного руху. Деякі дослідники вважають, що процеси сьогодення – це поява нового інформаційного суспільства. Інші бачать «завершення» європейських цінностей, а, можливо, й усього людства; треті називають сучасність добою постмодерну. Україна має величні традиції для актуалізації не тільки світового, але й власного духовного досвіду, власних учень, теорій та концепцій. І все залежить від їхнього практичного втілення в дійсне життя українського соціуму.

Слід погодитися з думкою американського дослідника Дж. Мейса, який вважає, що ««західні» рецепти для посткомуністичного світу не можна впровадити в життя за один рік, але такі рецепти обґрунтовані століттями досвіду найуспішнішої суспільно-політичної еволюції в історії людства. Приховані спроби територіальної еліти втікати від них і неспроможність духовної еліти зрозуміти їхню сутність стають у центрі суспільно-політичного глухого кута сьогоденної України. Засвоєння таких феноменів, як демократія, відкрите громадянське суспільство, ринкова економіка, повернення власної культурної та духовної спадщини, освоєння новітньої західної думки, – це перший крок, без якого неможливий наступний. За такого кроку немає ніякої причини думати, що Україна не зможе з часом розвиватися як нормальна європейська нація. Але без цього неможливо витравити із себе раба, неможливо подолати інерцію більшовизму, звільнитися від мертвої руки минулого, яка хапає за горло живих (Мейс, 2016: 255).

Список літератури

1. Bugental J. F. T. *Psychotherapy Isn't What You Think: Bringing the Psychotherapeutic Engagement into the Living Moment Hardcover*. – Chicago; 1999. – P. 21-56.
2. De Vos. *Ethnic Identity*. Romanucci-Ross L. Chicago; L., 1982. – 482 p.
3. Goldstein K. *Language and Language Disturbances: Aphasic symptom complexes and their significance for medicine and theory of language*. New York: Grune&Stratton, 2002. – P.45-80.
4. Бинсвангер Л. *Бытие-в-мире* ЛЛ. Бинсвангер. – М.: КСП+; СПб.: Ювента, 1999. – 300 с.

Л. Г. Конотол

ФЕНОМЕН САМОАКТУАЛІЗАЦІЇ «Я»: ОСОБЕННОСТИ ИНТЕРПРЕТАЦИЙ

В статье исследуются особенности феномена самоактуализации «я», его сущностные характеристики и основные варианты философских интерпретаций. Актуальность этой проблемы непосредственно связана с кризисными явлениями во многих сферах функционирования современных социумов, которые нивелируют личность как таковую. Особенно важным в современности является то, что главным становится вопрос о развертывании всех сущностных сил человека, реализации таких его жизненных потенциалов, как «добро», «любовь», «достоинство», «совесть» и др. Анализируются классические труды и к таковым отнесены философско-психологические исследования экзистенциального и гуманистического плана - Л. Бинсвангера, А. Маслоу, Р. Мейя, К. Роджерса, В. Франкла, Э. Фромма и др. Речь идет о том, что самоидентификация, самореализация человека начинается с

5. Дротянко Л. Г. *Космос как философская и физико-математическая проблема* / Л. Г. Дротянко // *Вісник національного авіаційного університету. – Серія «Філософія. Культурологія»*. – 2007. – № 1 (5). – С. 16-21.

6. Маслоу А. *Дальние пределы человеческой психики* / А. Маслоу. – СПб.: Питер, 2017. – С.23-70.

7. Мейс Дж. *Україна: матеріалізація привидів* / Дж. Мейс. – К.: ТОВ "Видавництво «Кліо», 2016. – 688 с.

8. Мэй Р. *Открытие Бытия* / Р. Мэй. – М.: Институт Общегуманитарных Исследований, 2004. – С. 45-107.

9. Пивоваров Д. В. *Философия религии* / Д. В. Пивоваров. – М.: Академический Проект; Екатеринбург: Деловая книга, 2006. – 640 с.

10. Роджерс К. *Взгляд на психотерапию. Становление человека* / К. Роджерс. – М.: Издательская группа «Прогресс», «Универс», 1994. – 480 с.

11. Сартр Ж.-П. *Бытие и ничто: Опыт феноменологической онтологии* / Жан-Поль Сартр; пер. с фр., предисл., примеч. В. И. Колядко. – М.: Республика, 2000. – 640 с.

12. Франкл В. *Человек в поисках смысла* / В. Франкл; пер. с англ. и нем. Д. А. Леонтьева, М. П. Папуша, Е. В. Эйдмана. – М.: Прогресс, 1990. – 368 с.

13. Фромм Э. *Психоанализ и этика* / Э. Фромм. – М.: АСТ, 1998. – 568 с.

References

1. Binsvanger, L. (1999). *Bytiye-v-mire [Being-in-World]*. Moscow: KSP+; SPB.: Yuventa [in Russian].
2. Bugental, J.F.T. (1999). *Psychotherapy Isn't What You Think: Bringing the Psychotherapeutic Engagement into the Living Moment Hardcover*. Chicago.
3. Goldstein, K. (2002). *Language and Language Disturbances: Aphasic symptom complexes and their significance for medicine and theory of language*. New York: Grune & Stratton.
4. Maslou, A. (2017). *Dalniye predely chelovecheskoy psikhiki [The Farther Reaces of Human Nature]*. SPb.: Piter [in Russian].
5. Mey, R. (2004). *Otkrytiye Bytiya [The Discovery Of Being. Writings In Existential Psychology]*. Moscow: Institut Obshchegumanitarnykh Issledovaniy [in Russian].
6. Rodzhers, K. R. (1994). *Vzglyad na psikhoterapiyu. Stanovleniye cheloveka [On Becoming a Person: A Therapists View of Psychotherapy]*. Moscow: Izdatelskaya gruppa «Progress»; «Univers» [in Russian].
7. Fromm, E. (1998). *Psikhoanaliz i etika [Psychoanalyse und Ethik (original Man for Himself. An Inquiry into the Psychology of Ethics)]* (S. Ya. Levit). Moscow: AST [in Russian].
8. Sartre, Zh.-P. (2000). *Bytiye i nitchto: Opyt fenomenologicheskoy ontologii [Being and Nothingness: An Essay on Phenomenological Ontology]* (V. I. Kolyadko, Trans). Moscow: Respublika [in Russian].
9. Frankl, V. (1990). *Chelovek v poiskah smysla: Sbornik [Man's Search for Meaning]* (D. A. Leontyeva, Trans). Moscow: Progress [in Russian].
10. *Ethnic Identity* (De Vos G., Romanucci-Ross L., Ed). Chicago; L., 1982.
11. Pivovarov, D.V. (2006). *Filosofiya religii [Philosophy of Religion]*. Moscow: Akademicheskii Proyekt; Ekaterinburg: Delovaya kniga, [in Russian].
12. Drotynko, L.G. (2007). *Kosmos kak filosofskaya i fiziko-matematicheskaya problema [Universum as a Philosophical And Physico-Mathematical Problem]*. *Visnyk Natsionalnoho aviaziinoho universytetu, Proceedings of the National Aviation University*, 1 (5): 16-21 [in Russian].
13. Meys, Dzh. (2016). *Ukrayina: materializaciya pryvydiv*. Kyiv: TOV Vydavnitstvo «Klio» [in Ukrainian].

отношения к собственному «я». Человек, который не уважает и не любит самого себя, не может уважать и любить других людей. Особое внимание уделяется теории известного американского исследователя Дж. Де Во, который раскрывает «механизмы» того процесса, как «я» одновременно включаются в культуру и в социально-иерархическую структуру современного социума. Дж. Де Во определяет понятие «этничности» как отождествление себя с определенной культурной традицией. При этом исследователь дополняет это понятие другим понятием - «этнической группы», которая и сохраняет этнокультурное своеобразие. Человек выступает как духовное существо, которое постоянно меняет собственные смыслы, в этой смене смыслов актуализируются все характеристики конкретного социума - экономические, политические, социальные, культурные и др.

Ключевые слова: самореализация, самоидентификация, самоактуализация, социум, культура, традиции, человек, личность, смыслы, отношения, осознание, сообщество, общность, духовность, сознание.

L. Konotop

PHENOMENON OF SELF-ACTUALIZATION: FEATURES OF INTERPRETATIONS

Introduction. The article examines the essential characteristics of the phenomenon of self-actualization of "I", basic variants of its philosophical interpretations. The urgency of this problem is directly related to the crisis in many areas of modern societies, which invalidate the personality as such. The problem of development of all the essential forces of man, realization of such vital potentials as "good", "love", "dignity", "conscience" and others becomes especially urgent in modern times. **The aim and tasks:** comprehensive, interdisciplinary, holistic, integral philosophical and anthropological reflection of socio-cultural bases of self-realization of the individual in the conditions of fundamental transformation of the main features of the world community in the XXI century. **Research methods.** The classical works under analysis include philosophical and psychological studies of the existential and humanistic schools (L. Binswanger, A. Maslow, R. May, K. Rogers, W. Frankl, E. Fromm and others). The point is that human self-identification, self-realization is determined by the attitude to one's own "I". A person, who does not respect and love himself has no respect and love for others. Particular attention is paid to the theory of the famous American Researcher J. De Vaux, who reveals the "mechanisms" of inclusion of the "I" into culture and socio-hierarchical structure of modern society simultaneously. J. De Vaux defines the concept of "ethnicity" as man's identification with a certain cultural tradition. At the same time, the researcher complements this concept with another of "ethnic group", which its ethno-cultural identity. **Research results.** Man acts as a spiritual being who constantly changes his own meanings, in this change of meanings are actualized all the characteristics of a particular society - economic, political, social, cultural and others. **The conclusion.** Unfortunately, modern Ukrainian society does not and cannot use those philosophical positions that are extremely necessary not only for the unity of the Ukrainian people, for the development of its potential, but also for the formation of each person, for the education and formation of a mature Ukrainian nation. Mankind has entered a fundamentally new phase of its historical movement. Today is a continuous crisis in the economic, social, religious, cultural and other spheres of society. Some researchers believe that today's processes are the emergence of a new information society, others see the "completion" of European values, and perhaps all of humanity, and others call modernity the postmodern era. Ukraine has majestic traditions for actualizing not only the world, but also its own spiritual experience, its own teachings, theories and concepts, and everything depends on their practical implementation in the real life of Ukrainian society.

Key words: self-realization, self-identification, self-actualization, society, culture, traditions, person, personality, meanings, attitudes, awareness, community, spirituality, consciousness.

УДК 576.82

В. И. Оноприенко

ЛЫСЕНКОВЩИНА: ПЕРЕКОСЫ В НАУЧНОМ ЭТОСЕ

Институт исследований научно-технического потенциала
и истории науки имени Г.М. Доброва НАН Украины, valonopr@gmail.com

Аннотация. Лысенковщина – термин, вошедший в широкий оборот в годы перестройки. Под ним понимают практику борьбы с конкурентами с помощью властных структур. Лысенковщина сложилась в СССР в условиях жёсткого распределения средств на научные исследования без всесторонней экспертизы и без учёта состояния мировой науки. Суть лысенковщины – в культе и монополии одного учёного, тогда как его оппоненты подвергаются с помощью карательных органов шельмованию и преследованию, вплоть до уничтожения. Академик Т. Д. Лысенко и его сторонники добились с помощью властных структур в 1930-1960 гг. монопольного положения в биологической науке СССР. Десятилетия господства лысенковщины оказались тяжёлым бременем для отечественной науки, экономики и сельского хозяйства. Они перечеркнули многие реальные достижения генетики, задержали «зелёную революцию». Этот ущерб ощутим и в наши дни: лженаучные идеи Т. Д. Лысенко были внедрены в преподавание биологии в средней и высшей школе, и несколько поколений людей были лишены возможности получить правильные представления об основных законах биологии. Многие трудно исчислимы потери, которые до сих пор несут сельскохозяйственная практика, селекционное и племенное дело, экология, лесное хозяйство, представляют собой вторичные эффекты деятельности Т. Д. Лысенко. Особенно сильно они проявились в научном этосе, фактически они не изжиты до конца.

Ключевые слова: этос науки, Т. Д. Лысенко, лысенковщина, лысенкоизм, растениеводство, селекция, генетика, яровизация.

Введение

С середины 1940-х гг. лысенковщина рассматривалась как пример деградации науки в условиях жёсткого государственного управления. Позднее начались исследования лысенковщины как социально-политического явления Холодной войны. При этом отмечался факт длительного её существования, устойчивости стереотипов её проявления, тенденции к возобновлению в совершенно иных обстоятельствах. Всё это приходится учитывать при анализе лысенковщины. Философы долгое время поддерживали агрессивные идеологические аргументации Т. Д. Лысенко и его

приспешников. Новая традиция анализа зародилась в трудах И. Т. Фролова (Фролов, 1973; Фролов, 1976; Фролов, 1986). Она обозначила переход к новому мышлению. В наши дни, в отличие от периода «перестройки», критический анализ лысенковщины следует связывать с современной эпистемологией науки, примеры которой мы можем найти и в публикациях этого журнала (Дротянко, 2017; Оноприенко, 2019; Yahodzynskiy, 2017).

Цель статьи – продемонстрировать новые тенденции философского анализа лысенковщины. Актуальность такого анализа не только не спадает, а, напротив, она растёт в условиях реанимации